Alföldi Imre

Tejfoggal kőbe (5.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár *címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratköteg élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készülő, de végül is középszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből." A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásipari dolgozó"-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részleteit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.*

Sz. A.

Az 1923-as év szenzációja kétségtelen az ún. *csucsai paktum* volt, melyet az Averescu és Goga vezette Román Néppárt és a Magyar Párt akkori vezetői kötöttek titokban, a volt csucsai Boncza-kastélyban, amely az impériumváltás után Octavian Goga román költő és politikus tulajdonába került. Erről a csucsai paktumról akkor is, azóta is igen sokféle magyarázat született; értékelték így s amúgy. Azt jegyzem ide, amiként én ismertem meg a körülményeit, magától Tabéry Géza írótól, aki a negyvenes években nagyváradi szerkesztőségi kollégám, atyai jóbarátom, támogatóm volt. Ő ugyanis ifjú újságíróként tenyerelt bele ennek az eltitkolt paktumnak az ügyeibe, nyilvánosságra is ő hozta először. A dolog szerinte így történt:

1923 őszén, a közelgő választások előtt, a Román Néppárt támogatásáért cserébe fűt-fát ígért a Magyar Pártnak, nemcsak képviselői helyeket, hanem a gyulafehérvári és más, kisebbségvédelmi egyezmények betartását, alkotmányba iktatását is. Egyik fél se dicsekedett el a titokban kötött, Csucsán aláírt egyezménnyel. (Hozzátehetem: a román fél soha nem is tartotta be.)

Tabéry Géza tudomást szerzett a paktum létéről, mégpedig teljesen véletlenül. Csucsán leszállt egy fűtetlen vonatról, Kolozsvár felé utaztában, hogy az állomás büféjében fölhajtson egy lélekmelegítő féldecit. Ott tartózkodott egy forgalmista, aki még abból az időből ismerte Tabéryt, amikor ő Adyhoz és Csinszkához járt gyakorta Csucsára. Ez a forgalmista jelezte Tabéry Gézának, hogy „odafönt, a kastélyban" a napokban igen neves román és magyar urak gyülekeztek, valami „fontos dolog" készül! Tabéry vérbeli riporterként azonnal leszedte a táskáját a vonatról, és rohant az általa már régebbről jól ismert úton, a kastély felé. Ámde csak Octavian Goga feleségét találta otthon, a férj már elutazott. A „kegyelmes asszony" természetesen „nem tudott semmiről semmit". Tabéry ekkor a hiúságára apellált: előadta, hogy milyen régről ismeri ő a kegyelmes asszonyt. Még a magyar időkből, Nagyszebenből, ahol

Gogáné, akkor Triteanu szentszéki ülnök hitveseként, nagyszabású koncerten, gyönyörűen adott elő egy Muszorgszkij-operaáriát. Gogáné rögvest feloldódott, boldog volt, hogy erre a régi, magyar világbeli sikerére visszaemlékezik valaki, betessékelte Tabéryt a házba, pogácsát és bort hozatott, és közben meghatottan mesélte, hogy ő mindig is operaénekesnő akart lenni. Majd megmutatott egy Averescu-képet, „Pour suvenir de Ciucea" dedikációval, s alatta a dátum: 1923. október 28. Majd a román és magyar párt vezetőinek aláírásait, szép sorjában, „a paktum emlékére"...

A paktum hírét harmadnap már közölte is a *Nagyvárad*, abból átvették a bukaresti román és a budapesti magyar lapok, hírétől zengett minden sajtófórum. Így kotyogott ki mindent egy hiú nő, akit meghatott, hogy egy hadiárvák javára rendezett, hat év előtti estélyen általa elénekelt áriára még emlékezik egy váradi magyar újságíró, sőt arra is, hogy ő kék selyemruhában állt a pódiumon, sárga virágokkal...

Nagy politikai botrány támadt! Gogáék védekeztek az ellen, hogy a kormány háta mögött „az ellenséggel" paktálnának, a Magyar Pártnak is magyarázkodnia kellett: hogyhogy paktumra lép egy nacionalista román párttal? Ennek ellenére ez a paktum szinte minden kormányváltozáskor, magyar kisebbségi ügyek vitatásakor szóba került, de sohase hajtották végre. Akkor se, amikor 1938 januárjában Goga megbízatást kapott egy maga vezette kormány megalakítására, amelyet aztán egy hónap elteltével II. Károly király a saját személyi diktatúrájával váltott fel.

De visszatérve 1923 őszére, teljes gőzzel folytatódott a váradi utcák régi magyar elnevezésének a megváltoztatása. Mária királynét a Katolikus Körben, a Krajcsik-féle vendéglőben, a tulajdonos saját kezűleg szolgálta ki, amikor ott ebédelt. Aznap este Vonácska József vezényletével díszhangversenyt adtak a váradi filharmonikusok! Műsoron: Liszt *Les preludes,* Beethoven *III., Eroica szimfóniája,* Wagner *Tannhäuser nyitánya.* A zenekar kiváló koncertmestere Pollermann Aranka volt akkoriban, a szép, szőke hajú hegedűművésznő, aki Hubay Jenőnél végzett Budapesten. Fiatalon került Vonácska zenekarába, később Kolozsváron egy magán-konzervatórium hegedűtanszékén tanított; pár hónappal a bécsi döntés előtt. 1940 júniusában hunyt el, egy rosszul sikerült műtét következtében.

A „világháború" még mindig nem ért véget, mert 1923 novemberétől 1924 áprilisáig még sorozatos hivatalos magyar–román tárgyalások zajlottak az úgynevezett koronakövetelésekről, az új határ által kettészelt városi és vízügyi társulati vagyonokról, a kereskedelemről, a közvetlen határforgalomról, a polgári jogsegély ügyeiről, a Gozsdu-alapítványról. Tizenkét új egyezmény született ez időben. Közben változatlanul tovább folyt a regáti és erdélyi román politikusok közötti hajtépés is. A *Viitorul* című bukaresti lap denunciálta az erdélyi román politikusokat, Maniut és Pop-Ciciót épp úgy, mint Vaida-Voevodot, hogy a Monarchia idején felesküdtek a Habsburgokra, s mivel Brătianu kitüntette a nemzetiségi ügyek államtitkárát, éppen őt, Vaida-Voevodot, ezáltal ő is áruló lett...

Fokozódott a bizalmatlanság minden magyar megnyilvánulás vagy ténykedés iránt. 1923 őszén például a kolozsvári hadbíróság elé állították Szombati-Szabó István lugosi református papköltőt, mert egyik őszi témájú versében „rejtett biztatást" fedeztek föl. Íme, a *Beszélgetés hervadt őszi kerttel* című versének inkriminált sorai: „Ők már tudják, hogy nem örök a tél, / Az Isten ujja csak egyet legyint, / Felleg eloszlik, eltűnik a hó, / S tavasz lesz megint." (...)

A korabeli sajtóból meg Tabéry Géza visszaemlékezéséből tudom, hogy

miként zajlott le egy későbbi szakmámba vágó esemény: a december 16-án, Kolozsvárott megnyílt egyetemes romániai újságíró-kongresszus. Ennek célja az addigi tíz szindikátus egyetlen szövetségbe tömörítése volt. A nacionalista román diákság ezt is megzavarta, mint bármely más haladásgyanús törekvést. Hevesen támadta az *anumită presă* (bizonyos sajtó) szerkesztőit, munkatársait, még Anton Bacalbașát, a bukaresti szindikátus ősz elnökét is mocskolták, aki az *Adevărul* közkedvelt publicistája volt. A Szamoshídnál tüntetés, zsidózás, idegenek elleni lázítás és lapégetés zajlott. A vármegyeház nagytermébe, a helyi előkelőségek jelenlétében berontott mintegy kétszáz hőzöngő vasgárdista diák, zsidózott, zavarta Bacalbașa elnöki referátumát, román nacionalista dalokat énekelt, majd Paál Árpád beszédét zavarta meg. Az utcán ezalatt garázda terrorfiúk cégtáblákat szaggattak le, kirakatokat zúztak szét, a Marmorosch Bank rolóit verték széjjel. Este 10-re már általános pánik tört ki a városban, zavargások, tömegverekedések. Nem égett a villany, a sötét utcákon riadtan futkostak a hazatérő polgárok. Kolozsvárott kihirdették az ostromállapotot, a rendőrhatóság közbe is lépett, meg nem is. Az egyik utcán elkapta a hőzöngőket, a másikon szélnek engedte. (...)

Ez időben különben elég link az egész újságírás, nem csak a román nyelvű! Az erdélyi magyar lapok némelyike például nagybetűs címekkel meghirdeti, hogy valamelyik hó 30-án „föllép Karinthy Frigyes, a kitűnő magyarországi író". Aztán 30. körül, 30-án és utána mélységes csend, minta senki se írt volna semmit. Volt-e szó Karinthy föllépéséről csakugyan, vagy valaki kitalálta, hogy eladjon 200 jegyet, ki tudja ma már? Nem is kérdezte utólag senki. Ott csalt, lopott, síbolt, zsarolt mindenki, magánszemély és vállalkozás, ahol és ahogyan tudott. A cikkeket összevissza írják a korabeli lapokban. Első személyben írt, harcos vitacikket például nem szignál senki. „Én felelősségem tudatában kijelentem" – harsog a cikk, de senki nem írja alá. A váradi újságok se kivételek, noha a nagyváradi újságírásnak – évekkel előbbről – még igen nagy a rangja és a tekintélye. Vele csak egy-egy kolozsvári és brassói lap vetekedhetett. A század első két évtizedében, ugye, olyan országos nevű és tekintélyű munkatársak dolgoztak a váradi szerkesztőségekben, mint Ady Endre, Krúdy Gyula, Bíró Lajos, Kun Béla (!), Juhász Gyula, Emőd Tamás, Sas Ede, Fehér Dezső és sokan mások. De születésemkor, a tárgyalt időszakban is, a húszas évek közepén: P. Gulácsy Irén, Tabéry Géza, Hegedüs Nándor, Bélteky László, Perédy György, Bárdos László, Katona Béla. Az általános, anarchikus konkurenciaharcban megengedhetetlen eszközökhöz folyamodnak a reklámokból és vállalkozóktól pénzelt váradi újságok is. „Tömegverekedés a Heymannban!" – ordítja a cím, aztán a cikkből kiderült, hogy nem a Heymann moziban volt tömegverekedés, hanem az éppen ott vetített amerikai filmben. „Meztelen nők az utcán!" – rikoltja a másik cím. A gyöngén fogalmazott cikkecskéből aztán kiderül, ha elolvassuk, hogy az Apolló mozi soros filmjében szaladgálnak a meztelen nők. Politikai linkségekkel sem takarékoskodik a váradi magyar sajtó. Szörnyűségesen lerántja az éppen kormányon nem lévőket, elvtelenül szolgálva az éppen kormányon lévőket. Aztán, ha azok buktak, fordítva ismétlődik az egész. Míg Brătianu a kormányfő, mocskolják a lapok Octavian Gogát, Iuliu Maniut, panamaügyekbe keverik a nevüket; két hét múlva, amikor ezek kerülnek kormányba, fennköltt riportokban méltatják őket, minő nagyszerű kormányférfiak, mily barátai a magyar nemzetiségnek, hiszen Octavian Goga fordította románra Madách *Tragédiáját,* Iuliu Maniu nagyapja pedig, Mán József tisztelendő úr, dicséretesen állt ki a Bach-korszak idején a volt 48-as honvédek mellett. (...)

Az erdélyi magyarság helyzete – az 1918. december 1-i gyulafehérvári fogadkozások és a szerződésekbe foglalt nemzetiségi jogok ellenére – évről évre romlott. Születésem évére, 1924-re az erdélyi magyar tannyelvű iskolák legtöbbje elvesztette úgynevezett nyilvánossági jogát. A koncessziók körüli panamák, az engedélyekkel való sötét üzletelések révén sikerült lezüllesztení az erdélyi magyar színjátszást, a megtűrt magyar színházakat is. A részleges román földreform főképp a magyar egyházakat, földbirtokosokat, gazdákat, a magyar etnikai elemet sújtotta. A magyar nyelvű sajtóról már szóltam. Ezt erőteljesen és nap nap után agyoncenzúrázták a román hatóságok. Születésem idején például a *Nagyvárad,* a *Nagyváradi Napló* és a többi váradi és erdélyi magyar lap is, óriási fehér foltokkal jelent meg, mivel a cenzor a betördelt anyagok jó részét a kefelevonatokból akkor húzta ki, amikor már nem lehetett mást szedni a helyére. De a lapok szerkesztőségei – későbbi információim szerint – nem is nagyon akarták. Ez volt ugyanis ország-világ előtt a legszembetűnőbb bizonyíték az erdélyi magyar nemzetiség szólásszabadságra vonatkozó jogainak fokozódó megsértésére: a kihúzgált cikkek és cikkrészletek helyén tátongó fehér foltok sokasága! E foltok egyébiránt minden kisebbségi újságoldalon ott virítottak. Nem volt különbség e szempontból keresztény, zsidó, jobboldali vagy baloldali irányzatú lap között, a cenzor piros plajbásza hamar kopott, napjában többször kellett hegyeznie. Nem politikai álláspontot, világnézeti vagy pártálláspontot bírált többnyire a cenzor, hanem nemzetiséget. A „nem román elem" fogja be a száját! Vagy ha beszél, akkor szorítkozzék föltétel és kritika nélkül az éppen uralmon lévő garnitúra dicsőítésére, hagyja teljesen figyelmen kívül a szorongató nemzetiségi, szociális, belpolitikai kérdéseket. (...)

Képviseleti, gyülekezési joga akkoriban az erdélyi magyarságnak csak igen korlátozott és manipulált volt. Az erdélyi magyarság, ha egyáltalán összetartani, megmaradni, dolgozni, anyanyelvén tanulni és beszélni akart, ha anyanyelvű hivatali ügyintézésért küzdött, a kulturális egyenjogúságot kívánt elérni, nem volt más érdekvédelmi támasza, mint a világnézetileg ugyancsak ingadozó egyházak vigasztalása. Nem csoda, ha a magyarság széles tömegei az úri és dzsentri szemléletű, vallásos, „hazafias" magyar pártszervezőktől kérték, remélték különféle sérelmeinek orvoslását. Ők álltak a különféle megtűrt magyar nemzetiségi, egyesületi és pártszervezkedések élén: grófok, papok, vagyonos ügyvédek, befolyásos értelmiségiek, írók, újságírók, vállalkozók. Ők legalább időnként heves tiltakozásokkal, a genfi Népszövetséget ostromló petíciókkal, bukaresti parlamenti felszólalásokkal úgyahogy védelmezték a veszélyeztetett magyar nemzetiségi jogokat.

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
Szilágyi Aladár